

УДК 378.091.011.3-051:373.3]:373.3.014.3:061.1ЄС
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.76-1.30>

Л. В. Коваль

доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Бердянського державного педагогічного університету

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР СТРАТЕГІЧНИХ ЗМІН У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розкриваються стратегічні зміни в професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи, пов'язані з підвищенням якості освітнього процесу в ЗВО в контексті акредитаційних вимог Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Серед найбільш актуальних слід назвати такі: визначення унікальності ОПП й ефективна діяльність групи забезпечення щодо її реалізації; залучення студентів, випускників, стейкхолдерів і роботодавців до вдосконалення ОПП і внесення пропозицій відносно підготовки педагогів в умовах сучасної реальності; розвиток студентського самоврядування; зміна педагогічного мислення, в основі якого є організація студентоцентрованого середовища; внутрішня й зовнішня мобільність викладачів та здобувачів вищої освіти; нові підходи до отримання вищої освіти в межах формальної, неформальної та інформальної освіти.

Актуальним під час підготовки майбутніх учителів початкової школи є дотримання правил академічної доброчесності, які культивують серед викладачів і студентів чесну працю і навчання. Цілком закономірно, що плагіат, списування, несанкціоноване використання чужих думок є неприйнятним і жодним чином не толеруються у спільноті.

До процесу періодичного перегляду ОПП 013 Початкова освіта активно залучаються здобувачі вищої освіти безпосередньо та через органи студентського самоврядування. Із цією метою щосеместрово організовуються студентські опитування, результати яких впливають на зміст навчання і викладання. Аналіз відповідей на анкети моніториться учасниками освітнього процесу, а інформація, яка подається на офіційному сайті, є достатньою для потенційних вступників на цю освітню програму. Разом із тим роботодавці вносять слушні пропозиції щодо ефективних змін у підготовці майбутніх педагогів для Нової української школи.

Ключові слова: освітньо-професійна програма, якість підготовки майбутніх учителів початкової школи, акредитаційні вимоги, формальна, неформальна та інформальна освіта, академічна доброчесність.

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних напрямів модернізації системи вищої освіти України відповідно до національних традицій і тенденцій євроінтеграції є вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, здатних компетентно виконувати багатofункціональну педагогічну діяльність, упроваджувати інноваційні технології, організовувати співпрацю в освітньому процесі на засадах педагогіки партнерства, відповідати на виклики сучасності, працювати в умовах невизначеності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічні засади щодо вдосконалення та подальшого розвитку вищої педагогічної освіти закладено в сучасних нормативних документах, зокрема в Законах України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014); Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Концепції Нової української школи (2017), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018), проєкті «Фінська підтримка реформи української школи» (2018) тощо.

Проблему професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи різноаспектно розкрито в наукових дослідженнях, а саме: методологічні основи сучасної філософії освіти (В. Андрущенко, О. Базалук, В. Кремень, А. Кузьмінський, В. Луговий, В. Лутай, В. Огнев'юк та ін.); теоретико-практичні засади оновлення вищої педагогічної освіти в умовах євроінтеграції (К. Баханов, І. Богданов, І. Глазкова, О. Гуренко, В. Жигір, Н. Кічук, А. Крамаренко, О. Кривильова, М. Марусинець, Л. Петухова, І. Соколова, О. Співаковський та ін.); інноваційні підходи до процесу навчання здобувачів вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта (В. Бондар, О. Кіліченко, О. Комар, Л. Коваль, О. Ліннік, О. Матвієнко, С. Стрілець, О. Федій, Л. Хоружа та ін.); реформування початкової освіти на ідеях Концепції Нової української школи (Н. Бібік, М. Вашуленко, Я. Кодлюк, О. Онопрієнко, О. Савченко, М. Томенко, С. Скворцова та ін.).

Мета статті – розкрити основні аспекти підвищення якості підготовки майбутніх учителів початкової школи в контексті акредитаційних вимог

Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО).

Виклад основного матеріалу дослідження.

Підвищення якості підготовки фахівців починається з визначення стратегії розвитку спеціальності, яка відображається у «Стратегії розвитку університету», де визначені основні напрямки діяльності, зокрема:

1. Створення позитивного іміджу спеціальності, факультету, університету.
2. Активізація наукової та міжнародної діяльності у зв'язку з інтеграцією до Європейського освітнього простору.
3. Формування потужного кадрового потенціалу як основа успішної реалізації освітньої діяльності на факультеті.
4. Співпраця з вітчизняними та зарубіжними закладами вищої освіти.
5. Розвиток студентського самоврядування.
6. Працевлаштування випускників.

Наступною важливою проблемою є необхідність визначитися з унікальністю освітньо-професійної програми, її галузевим та регіональним аспектами. Вивчивши досвід реалізації аналогічних освітньо-професійних програм, можемо констатувати деякі приклади. Так, унікальність ОПП 013 Початкова освіта в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника пов'язується з підготовкою фахівців до роботи в умовах гірської школи; в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичина фокус програми спрямовується на формування здатності майбутніх учителів початкової школи організувати освітній процес сільської школи; в Ізмаїльському державному педагогічному університеті особливістю подібної програми є підготовка фахівців до роботи в початковій школі в умовах мультикультурного середовища. Це не просто задекларовані в програмі факти, а підкріплені конкретними освітніми компонентами або окремими модулями та спеціально створеними навчальними кабінетами й лабораторіями. Унікальність освітньо-професійної програми 013 Початкова освіта в Бердянському державному педагогічному університеті пов'язуємо з формуванням загальнокультурної компетентності майбутніх педагогів на основі вивчення педагогічного краєзнавства Північного Приазов'я.

Зазначимо, що зміст освітньо-професійної програми вдосконалюється щороку, до такої діяльності долучаються не тільки група забезпечення, а й здобувачі вищої освіти, випускники, роботодавці та інші стейкхолдери, що вносять свої пропозиції щодо підготовки педагогів в умовах сучасної реальності.

Одна з найскладніших проблем – зміна педагогічного мислення, в основі якого є створення студентоцентрованого освітнього середовища,

внутрішня і зовнішня мобільність викладачів та здобувачів вищої освіти, нові підходи до отримання вищої освіти в межах формальної, інформальної та неформальної освіти. Під неформальною освітою розуміємо короткотермінові курси, семінари, практичні заняття, відвідування яких сприяє формуванню компетентностей, умінь і навичок, які можуть бути зарахованими під час формальної освіти (тобто в процесі навчання за освітньо-професійною програмою). Не менш важливою для майбутнього вчителя початкової школи є інформальна освіта (самоосвіта), яка здійснюється шляхом цілеспрямованого спілкування, в тому числі й дистанційного, читання, перегляду телепередач, відвідування установ культури, подорожей, он-лайн мережі, які створюються у віртуальному середовищі, тощо. Як і неформальна, інформальна освіта не регламентується часовими рамками, необов'язково має систематичний характер; не має вікових, професійних чи інтелектуальних обмежень щодо учасників, її результати зараховуються у формальній освіті в порядку, який передбачений чинним законодавством.

В основі модернізації професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах євроінтеграційних змін є створення студентоцентрованого середовища, ключові завдання якого – подолання інертності мислення, перехід на якісно новий рівень побудови взаємовідносин в освітньому процесі, зокрема забезпечення педагогічного партнерства в системах «викладач-студент» та «студент-студент» на основі діалогу, де учасники взаємодії виступають у ролі активних суб'єктів. Крім того, визначальним чинником формування міжособистісного взаєморозуміння викладача і студента є гуманістична спрямованість професійної діяльності. Вона зумовлюється особистістю викладача, позицією у відносинах зі студентами; характером взаємодії під час проведення лекційних, семінарських і практичних занять; манерою подання навчального матеріалу, індивідуально-гуманістичним підходом до кожного студента.

Під студентоцентрованим навчанням розуміємо не тільки повагу до студентів, організацію викладачем творчої атмосфери під час занять, упровадження інноваційних форм роботи, а й активну участь здобувачів вищої освіти у вдосконаленні ОПП, самостійному складанні індивідуального навчального плану; можливості оцінювати діяльність викладача, його професійну майстерність, у тому числі й через онлайн-опитування, що впливає на об'єктивність подальших змін у змісті ОПП.

Підвищенню якості підготовки майбутніх учителів початкової школи сприятиме активізація мобільності як викладача, так і студента, яку

досліджували вчені, зокрема: педагогічні аспекти її формування (В. Андреев, Н. Брижак, Н. Василенко, О. Горанська, Т. Гордєєва); педагогічні умови цього процесу (Є. Іванченко, Н. Кожемякіна, Н. Латуша, Л. Сушенцева та ін.); вплив зовнішніх та внутрішніх чинників (Л. Амірова, О. Любімова та ін.).

У наукових джерелах вітчизняні (О. Козієвська, А. Іванченко, А. Ржевська, М. Яйценко та ін.) та зарубіжні вчені (Б. Вехтер, У. Тайхлер, Л. Пурсер, Ч. Шнеллео, С. Гарбен та ін.) виділяють такі види мобільності:

1) зовнішня (грантова діяльність, стажування, у тому числі й міжнародне, публікація статей у виданнях з високим імпаکت-фактором), внутрішня (обмін викладачами і студентами між різними закладами вищої освіти; викладання, у тому числі й зарубіжних ЗВО; навчання здобувачів за подібними програмами);

2) організована (здійснюється в рамках економічного, політичного або міжуніверситетського академічного партнерства) та індивідуальна (із власної ініціативи студента або викладача);

3) горизонтальна (на певний строк під час навчання) та вертикальна (з метою отримання наступного академічного чи наукового ступеня) [2].

Концептуальними засадами мобільності студентів є положення Болонської декларації про те, що в Європі вони мають потребу і право на здобуття різних ступенів та гарантування закладами вищої освіти високого рівня кваліфікації, що забезпечує конкурентоспроможність на європейському ринку праці.

Отже, зовнішня і внутрішня мобільність учасників освітнього процесу за освітньо-професійною програмою 013 Початкова освіта забезпечить якісні зрушення, що узгоджується з концепцією розвитку спеціальності, проблематикою наукової діяльності та навчальним планом. Очевидною є необхідність подальших досліджень міжнародного досвіду країн Європейського Союзу, розповсюдження результатів його аналізу під час організації та проведення семінарів, тренінгів, вебінарів, конференцій з метою активізації міжнародної діяльності. Це надасть змогу не лише отримати доступ до сучасних технологій і методик підготовки вчителя початкової школи, підвищити свою конкурентоспроможність, але й якнайшвидше стати повноправними членами світового науково-освітнього товариства.

Для створення студентоцентрованого освітнього середовища передбачено складання здобувачами індивідуальних навчальних планів, де виокремлюються обов'язковий та вибірковий складники. Якщо освітні компоненти, які входять до обов'язкового складника, визначаються закладом вищої освіти, то вибірккову частину індивідуального плану здобувачі обирають самостійно. Тому викладачі розробляють і пропону-

ють такі навчальні дисципліни, які є актуальними, орієнтованими на інтереси студентів та сприяють формуванню в них програмних результатів навчання, визначених обов'язковими освітніми компонентами. Наприклад, курс «Методика навчання математики в початковій школі» доповнений у вибіркковій частині такими дисциплінами: «Розвиток логічного мислення на уроках математики», «Практикум з розв'язування задач у курсі початкової школи», «Актуальні проблеми початкової математичної освіти в Новій українській школі» тощо.

Якість підготовки майбутніх учителів початкової школи відповідно до акредитаційних вимог Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти також підвищується на основі щорічного оновлення викладачами змісту освітніх компонентів (обов'язкових та вибірккових) освітньо-професійної програми, урахування її мету, завдання, загальні і фахові компетентності, програмні результати навчання, критерії оцінювання за кожним видом роботи (особливо самостійної); джерельної навчальної бази.

Серед пріоритетів актуальним є дотримання правил академічної доброчесності, які культивують серед викладачів і студентів чесну працю і навчання. Цілком закономірно, що плагіат, списування, несанкціоноване використання чужих напрацювань є неприйнятним і жодним чином не толеруються в спільноті.

Наразі студентська академічна культура характеризується як деформована, оскільки значна частина студентства мотивована на формальні атрибуції вищої освіти (оцінки, стипендія, диплом та ін.), а не на отримання професійних знань, що є показником академічного шахрайства. До факторів, які найбільшою мірою визначають деформацію академічної культури в процесі навчання, відноситься відсутність дієвого механізму взаємозв'язку вищої школи та ринку праці, що не завжди відповідає аксіомі: якісні професійні знання є запорукою гарного місця працевлаштування та основою стратегії життєвого успіху в цілому [1].

Не можна стверджувати, що академічна доброчесність – це щось нове, і викладачі були поза цією проблемою. Але в сучасних умовах їй приділяється особлива увага. Так, у першу чергу до навчальних планів уведено такі освітні компоненти, як «Основи академічного письма» або «Академічна доброчесність». Крім того, питання академічної доброчесності розглядаються на раді факультету, засіданнях студентського активу, під час різноманітних наукових заходів на факультеті.

Внутрішні нормативно-правові акти та документи, які регулюють права й обов'язки всіх учасників освітнього процесу за ОПП (включно із цілями, очікуваними результатами навчання та іншими компонентами), містять чіткі й зрозумілі

правила та процедури, а також оприлюднюються у визначені терміни на офіційному веб-сайті БДПУ з метою отримання зауважень та пропозицій зацікавлених сторін.

Здобувачі вищої освіти безпосередньо та через органи студентського самоврядування залучені до процесу періодичного перегляду ОПП та інших процедур забезпечення її якості як партнери. У БДПУ щосеместрово організуються студентські опитування, результати яких впливають на зміст навчання і викладання. Обсяг оприлюдненої інформації достатній для того, щоб забезпечити можливість потенційних вступників зробити поінформований вибір щодо вступу на програму, а роботодавців – щодо цілей та змісту підготовки здобувачів за цією програмою.

Висновки і пропозиції. Отже, європейський вектор стратегічних змін у професійній підготовці здобувачів за ОПП 013 Початкова освіта позитивно впливає на її реалізацію, творчу та дослідницьку діяльність, організацію студентоцентрованого освітнього середовища, залучення до внутрішньої і зовнішньої мобільності викладачів та студентів; урахування результатів, отриманих під час формальної, інформальної та неформальної освіти; сформованість навичок дотримання правил академічної доброчесності як основи ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності. У подальшому плануємо сконцентрувати увагу на вивченні європейського досвіду підготовки педагогів для початкової школи, здійснити компаративний аналіз.

Список використаної літератури:

1. Бакіров В.С. Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку. Основні результати дослідження за проектом № 49169. URL : <http://www.univer.kharkov.ua/images/redactor/news/2015-07-17/2015.pdf> (дата звернення: 10.02.2021 р.).
2. Гуляєва Н.М. Мобільність викладачів і студентів: проблеми та орієнтири. *Розбудова менеджмент-освіти в Україні*: матеріали VI щорічної міжнар. конф., 17-19 лют. 2005 р. Дніпропетровськ, Київ : Навч.-метод, центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2005. С. 76–81.
3. Латуша Н.В. Поняття «Професійна мобільність» у педагогічному аспекті. *Наукові записки Вінницького держ. пед. ун-ту імені М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*: зб. наук, праць. Вінниця, 2014. Вип. 42. С. 6–9.
4. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності / Упор. В. Бахрушин, Є. Ніколаєв. Київ : Проект сприяння академічній доброчесності в Україні. 2019. 41 с.
5. Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності: Затверджено Рішенням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти від 29 жовтня 2019 року. Протокол № 11 / НАЗЯВО. 2019. 24 с.

Koval L. The European vector of strategic changes within the professional training of future teachers of primary school

The article reveals the strategic changes within the professional training of the Primary school future teachers. These changes are connected with the increasing of the educational process according to the requirements of accreditation, which are stated by the National agency for Quality Assurance in Higher Education. We can determine such most essential and relevant requirements: determination of the uniqueness of the educational-professional program, effective activity of the group of its realization, involvement of students, graduates, postgraduates, stakeholders and employers into the improvement of the educational-professional program, suggestion of propositions about the training of pedagogues within the conditions of modern reality; development of the students' self-government. Also we should mention such requirement as the change of the pedagogical thinking, which has as the basis organization of the student-oriented environment; internal and external students' and teachers' mobility; new approaches to the receiving of the higher education within formal, informal and non-formal education.

It is crucially relevant and important to keep and follow the rules of the academic integrity, which cultivate and bring up the students and teachers conscientious and honest work, learning and teaching. It is quite naturally that the plagiarism, rewriting, unauthorized use of the thoughts of the other people is unacceptable. We underline that these phenomena are not tolerated within the society.

Applicants for the higher education are actively and directly involved to the process of periodic review and analysis of the EPP 013 Primary Education; applicants for the higher education are also involved with the help of bodies of the students' self-government. The surveys of students are organized regularly each semester (term) and the results of these surveys have the influence on the content of the educational process of learning and teaching. The participants of the educational process monitor the analysis of the students' responds. The information given on the official site is sufficient for the potential applicants for this educational program. At the same time the employers represent the appropriate proposals for the further effective changes in the training of the future pedagogues for the New Ukrainian School.

Key words: *educational-professional program, quality of the training of future teachers of Primary school, accreditation requirements, formal, informal and non-formal education, academic righteousness.*